

skog+
landskap

2/2008

SAMISK BARKTAKING

Kulturspor etter tidligere tiders ressursutnyttelse

Dagens skog- og utmarkslandskap er preget av menneskenes bruk gjennom århundrer. Historiske spor etter dette kan vi finne mange steder. Enkelte trær kan ha sårmerker etter tidligere samisk bruk. Furuå kan bli svært gammel og i tillegg tar nedbrytingen av døde trær lang tid, slik at denne typen kulturspor kan gjenfinnes etter mange hundre år. Slike merker eller kulturminner i trærne er unike fordi de kan dateres til eksakt årstall ved hjelp av årringene, såkalt dendrokronologi. Disse kultursporene er en del av en biologisk kulturarv som kan bidra til å forstå menneskenes relasjoner til skogen i et langt tidsperspektiv.

Samisk barktaking i flere tusen år

Foto: Itkonen. Bilde utlånt fra Museiverkets bildarkiv, Helsinki.

Samisk barktaking er en type kultur-spor i trær som er veldig lite kjent i Norge. I Sverige har denne typen kulturminner imidlertid vært forsket på og informert om i et par tiår allerede. Å ta barken av furu er en type høsting som samiske folkegrupper har drevet med i meget lang tid. Ved Arjeplog i Nord-Sverige er det for eksempel i ei myr funnet og C14-dateret et furutre med spor etter barktaking som var hele

2800 år gammel. Dendrokronologisk datering av en rekke slike barktakinger både i Norge og Sverige viser at dette har pågått kontinuerlig i lang tid, men som opphører nesten fullstendig fra midten av 1800-tallet. Det er ingen ting som tyder på at denne høstingen var knyttet til enkeltår med matmangel eller nød.

Barken ble normalt tatt av furua i juni måned, når sevja hadde gått og barken var lett å fjerne. Juni måned kalles således i enkelte samiske dialekter "furu-måneden", eller biehtsiemánnuo, som kommer fra ordet biehtsie og betyr furutre. Den grove ytterbarken ble først fjernet i strimler på ca en meter, og den saftige innerbarken ble deretter skavet av. Små til middels store furuer (diameter på 12-25 cm) ble foretrukket når man høstet barken. Tynn bark var lysere og lettere å rense og smakte kanskje også bedre. Trærne ble ikke ringbarka, og dermed overlevde de selve barktakinga. I en del tilfeller var det kanskje bare ei tynn stripe med bark igjen. Videre var det nord-sida av treet som ble foretrukket, noe som gjerne tolkes i religiøs betydning.

Lars Levi Læstadius skrev i 1830-åra om høstingen: *"När tallen löper, då äro de ute och hafva sin and-tid. Man hugger ut tallen och med en liten spade af renshorn, 2 å 3 finger bred och ungefärligen ett quarter lång med skaftet, får man utaf barken. Spaden kallas kückla och är gjord af ett kortt, bredt och platt horn, som åtskilliga renar hafva fram i pannan"*.

Kosttilskudd og oppbevaring

Innerbarken av furua var en viktig ernæringsmessig ressurs som blant annet beskyttet mot skjørbuk på grunn av sitt relativt høye innhold av C-vitamin. Denne sykdommen var i tidligere tider utbredt i kystsamfunn i Sverige og Norge, men var ikke like vanlig blant samene i innlandet. I tillegg har innerbarken et høyt innhold av sunne kostfiber som gjorde godt som mageregulerende middel i et ellers proteinrikt kosthold. Barken kunne bli spist direkte etter at den var tatt av furua, men som oftest ble den tørket og bearbeidet for lagring. Et slags grov-kornet mel av innerbarken ble gjerne blandet i reinmelka, i ulike supper eller i annen mat.

Barken ble også brukt til å oppbevare senetråd i, og denne bruken holdt seg en stund lenger enn bruken av bark som kosttilskudd. Sårmerkene i trærne etter denne høstinga er mindre, ofte ca 30 cm lange. Senene fra reinens framfötter ble gjerne lagt dobbelt og rullet inn i barken. Furubarken har antibakterielle egenskaper som hindrer forråtnelse, og alternativer til dette var vanskelig å oppdrive. Eldre samer har oppgitt i intervjuer at furubarken også kunne bli brukt til å pakke inn og oppbevare mat i.

Kan finnes i gammel furuskog

Sporene vi i dag finner i trærne har ofte form som delvis overvokste eller igjengrodde sårflater slik som vi kan se på flere av bildene. På norsk side av grensen kjenner vi til bare et drøyt titalls lokaliteter med spor etter slik barktaging, fra Nordland og nordover. Dette er omtrent samme sørgrense for samisk barktaging som er funnet i Sverige, men der kjenner en til mange hundre ulike lokaliteter. I Nordland er de kjente lokalitetene funnet i fjellnær gammel furuskog, gjerne i tilknytning til kjente samiske boplasser eller bruksområder. Det er i slike områder vi forventer å kunne finne nye lokaliteter.

Vi ønsker mer kunnskap om samisk barktaging, som grunnlag for å forstå den samiske bruken av ressursene i skog og utmark bedre. Dersom du kjenner til slike merker i trærne er vi interessert i å få vite mer om dette. Ta derfor gjerne kontakt med en av forfatterne.

Tekst og foto:

Ken Olaf Storaunet (Skog og landskap) og
Jostein Lorås (Høgskolen i Nesna)

Ås, oktober 2008

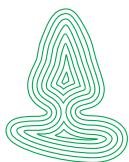

HØGSKOLEN I

Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna
Tel: 75057800
Faks: 75057900
E-post: postmottak@hinesna.no

www.hinesna.no

skog+
landskap

NORSK INSTITUTT FOR
SKOG OG LANDSKAP

Pb. 115, 1431 Ås
Tlf.: 64 94 80 00
Faks.: 64 94 80 01
E-post: post@skogoglandskap.no

www.skogoglandskap.no